

Prikazi i vijesti

Branko Đaković, Zagreb

OSVRT NA ZBIRKU *GOSPODARSTVO* U ETNOGRAFSKOM MUZEJU U ZAGREBU

Zbog ograničenog prostora koji uvjetuje obim ovoga priloga, a i zbog njegovog informativnog karaktera, za sada bih uzeo u obzir samo neke elemente i naznačio osnovne probleme u vezi sa navedenom zbirkom, ne upuštajući se u šira i detaljna stručna ili znanstvena tumačenja.

Pojmom gospodarstva (seoskog u našem slučaju) nastoji se izraziti namjera, htjenje i konkretan rad, sa svrhom da se prikupi, sačuva i obradi relevantan etnografski materijal, na osnovu koga bi bilo moguće prezentirati i objašnjavati različite tradicijske oblike »narodne« privrede.

Fundusom zbirke »Gospodarstvo« obuhvaćen je onaj segment seljačke kulture koji se ispoljava na takav način da predstavlja osnovne forme seoskog ekonomskog života. Prema tome je i raspoloživi materijal razvrstan i tretiran u nekoliko manjih, relativno samostalnih zbirki, i to:

Sabiraštvo, poljoprivreda, stočarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo, pčelarstvo, lov i ribolov, te transport.

Nakon dugogodišnjeg prikupljanja predmeta koji bi pripadali ovoj zbirci (nekoliko decenija), a zavisno od afiniteta, sposobnosti i mogućnosti voditelja ove i ostalih zbirki, kao i objektivnog statusa i mogućnosti ustanove, danas Muzej u ovome fundusu ima oko 1800 inventiranih predmeta. U odnosu na kompletan muzejski fundus uočljiva je relativna skromnost ove zbirke. Od ukupno cca 56000 predmeta, ili tridesetak hiljada inventarnih brojeva (na jednom inventarnom broju vodi se više predmeta — npr. takav je slučaj sa dijelovima nošnje), kako vidimo samo jedan manji dio odnosi se na zbirku »Gospodarstvo«. Na ovakav nesrazmjer dijelom je utjecala i prvobitna koncepcija Muzeja, te ne uvijek najbolje vođena politika otkupa, kojom se preferirao tekstilni materijal, a naročito nošnja.

Pravo stanje u pogledu kvantiteta ove zbirke u toliko je po nju nepovoljnije ako se ima u vidu da je zapravo dobar dio predmeta zbog svojeg polivalentnog značenja i namjene raspoređen i u druge zbirke. Tako se veliki dio materijala nalazi smješten u drugim depoima za što bez sumnje postoje opravdani stručni i drugi razlozi. Navest ću nekoliko takvih primjera; u depou tekstila nalaze se razne vreće za transport žita, oprte za nošenje raznih tereta, bisage, zobnice za konje, torbe i sl., u depou sitnog drvenog inventara: vodiri (tombolci), pastirski štapovi, pastirske čaše (kepčije) i dr., u depou lončarstva mnogobrojni lončarski proizvodi koji su u vezi sa čuvanjem, nošenjem i preradom mlijeka ili ćupovi, pa bonje (za držanje sjemena), zatim u zbirci košara su različite košare i košiči za nošenje hrane težacima na njivu, nasevači za sijanje, koševi za nošenje sijena, sepeti itd.

Uzimajući sve ovo u obzir, računajući sa predmetima koji se nalaze u depou gospodarstva »u užem smislu«, te sa onim, uglavnom reprezentativnim primjercima, koji su u stalnom izložbenom postavu stanje cijele zbirke je ovakvo:

poljoprivreda i stočarstvo	cca 900 predmeta
voćarstvo i vinogradarstvo	cca 170 predmeta
lov i ribolov	cca 250 predmeta
transport	cca 250 predmeta
pčelarstvo	25 predmeta
Sabirništvo i različiti modeli	cca 200 pred.

Navedeni podaci, izneseni na osnovu priručnog, ceduljnog kataloga koji sam izradio zbog boljeg uvida i lakše preglednosti cijele zbirke, a odnose se kako smo vidjeli, na različita područja gospodarskog života, sigurno će biti upotpunjeni i po potrebi korigirani kada se završi obiman rad na inventarizaciji svih muzejskih zbirki.

S druge strane predstoji i izrada jednog novog priručnog kataloga gdje bi bili uneseni podaci o predmetima svrstanim po regijama i lokalitetima. Ova vrsta evidencije bez sumnje će znatno olakšati rad sa zbirkom, obradu pojedinih područja i što je vrlo važno pomoći pri planiranju budućeg otkupa. A pitanje otkupa stalno je bilo povezano sa nizom teškoća. Da spomenem samo neke.

Prije svega tu je konstantno nepovoljna financijska situacija u kojoj se nalazi Muzej i vječita borba da se osiguraju elementarna sredstva za nesmetan rad. Čak i onda kada to i uspije, i ma kako to bilo skromno, sredstva sa kojima se može računati na otkup još uvijek su nedovoljna garancija da će se on kvalitetno i realizirati, jer mogućnost otkupa stoje u direktnom odnosu sa ograničenim mogućnostima terenskog rada, što opet zahtijeva nove financijske izdatke. Znamo da dobar terenski rad u velikoj mjeri utječe na otkup i da mu u većini slučajeva neposredno prethodi, i tako krug se zatvara. Jer, nastala situacija uvjetuje; ili rjeđe kontakte sa suradnicima i povjerenicima na terenu i na taj način smanjen obim predmeta predviđenih za otkup, ili otkup rijetko ponuđenog materijala u samom Muzeju što se također negativno odražava na obim i strukturu otkupa, ili, na kraju ostavljamo da to umjesto nas rade nekakvi prekupci i druge ne-kvalificirane osobe.

Međutim, ne možemo zaobići ni okolnost da danas na terenu objektivno ima malo predmeta koji bi zadovoljili kriterije na osnovu kojih ih možemo tretirati kao dio budućeg muzejskog inventara. To su pitanja izvornosti, uloge, funkcije, značaja i značenja, koncepcije muzeja pa i individualnih opredjeljenja muzejskih stručnjaka.

Jedan od razloga što je to tako evidentno je i činjenica da najveći dio ovoga inventara predstavlja drveni materijal koji nezaštićen najbrže propada ili je iz različitih razloga napušten i zamijenjen novim. No to je već nešto drugo, ali što ovom prilikom ne bismo mogli mimoći.

Zapravo radi se o naglim promjenama koje su neobično brzo unošene u život i svijest seljaka mijenjajući gotovo potpuno njegovu životnu i radnu sredinu. Te promjene koje su prvo zahvatile ekonomsku sferu života prenose se u socijalni i duhovni život bitno utječući na njihove vrijednosne sisteme, orijentacije, a time i odnos prema tradiciji, starim vrijednostima i različitim oblicima »nekadašnjeg« života.

Neposredne i najuočljivije posljedice takove orijentacije su negativan i podcjenjivački odnos naročito prema dijelu predmeta materijalne kulture. Ako se uzmu u obzir i pozitivni rezultati ovoga trenda ipak se ne može previdjeti fakat da su se seljaci vrlo brzo i olako rješavali nekih predmeta i pomagala koji su bili djelo njihove vlastite invencije, a danas bi se, ako ne na selu, a ono u muzeju mogli smjestiti i vidjeti. Prihvatajući ovo, staro je dosta nekritično zapuštanu, bacano pa čak i spaljivano. Rijetki su bili svjesni kulturnog okvira i uloge ovakvih predmeta u određivanju njihovog kulturnog bića i identiteta.

Pored toga postavlja se pitanje otkupa »problematičnog« materijala koji je novije provenijencije, ili je pretrpio znatne izmjene oblika i strukture, a koristi se na selu kao npr. poljodjelski alat ili pomagalo.

To je, recimo, *brana* za povlačenje (sitnjenje) zemlje koja se pojavljuje sa željeznim *klinima* (zubima), zatim stara orača sprava *plug* kod koga su elementi starine ostali još samo u nomenklaturi nekih dijelova (daska, gredelj, stegna i sl.), pa *dreš* koji je zamijenio mlace i cjepove, *lupalek* za kukuruz (nazubljeni komad željeza koji se štavlja u ruku i sa njim se »lupi kuruza«) i dr.

Zatim su tu vječite dileme oko metoda i sredstava za zaštitu predmeta u depovima, a u vezi s tim ne može se zaobići i problem smještaja u pretrpane depove.

Tako je najveći dio zbirke »Gospodarstvo« smješten u depou koji ima jedva 20 m², a o svemu tome, kao i o svim ostalim predmetima od drveta i metala brine se samo jedan preparator, tako da postoji i pitanje mogućnosti pravovremenog i permanentnog stručnog preparatorskog i konzervatorskog rada.

Takvih pitanja i problema sigurno postoji još, no mislim da su i samo neki od navedenih dovoljni da se zamislimo i potražimo optimalna rješenja kako bi se utjecalo na poboljšanje stanja ove zbirke, što bi doprinjelo boljoj i potpunijoj obradi i prezentaciji, a čime bi se opravdalo njezino postojanje i kulturno-povjesna uloga.

Ana Mlinar, Zagreb

**PREGLED STRUČNOG RADA REGIONALNOG ZAVODA ZA ZAŠTITU
SPOMENIKA KULTURE U ZAGREBU NA OBRADI I ZAŠTITI
TRADICIJSKE ARHITEKTURE**

Osnovna evidencija tradicijske arhitekture provodi se u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, od 1970/71. godine, i to na osnovu upitnika rađenog prema tzv. evidencionom listu za spomenike kulture, koji uz osnovne podatke i valorizaciju spomenika posjeduje još dvije značajne rubrike kao što su: stanje i oštećenje spomenika. Na tim osnovama obrađena je tradicijska arhitektura s područja općine Zagreb, Dugo Selo, Jastrebarsko te sjeverni dio Like. Tako je obuhvaćeno cca 300 objekata tradicijske arhitekture i cca 100 predmeta svakodnevne upotrebe.

Metodologija rada se mijenja 1975. godine od kada se kontinuirano provode tzv. akcije »Istraživanja i fiksiranja stanja etnoloških spomenika u SR Hrvatskoj«, u cilju prikupljanja dokumentacije i proučavanja mogućnosti njihove zaštite. Akcije se provode u svim zavodima za zaštitu spomenika kulture u Hrvatskoj, a na osnovu upitnika izrađenog u Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture.

1975. godine provedena je akcija na području Hrvatskog zagorja, odnosno u selima oko Kumrovcā, te u Lici u okolini Smiljana. Slijedećih godina obrađivano je područje južne Like, koje je prema kriterijima ugroženosti ušlo u najugroženije područje, odnosno područje sa vrlo malim brojem još očuvanih spomenika, kako pokretnih, tako i nepokretnih.

1977. godine nastavljena je akcija na području Međimurja.

1978. godine provedena je akcija na području Banije.

1979. godine akcija je provedena na području karlovačke regije i Gorskog Kotara.

1981. godine nastavljeno je s provođenjem akcije na području Moslavine, a

1983. godine na ozaljskoj općini.

U okviru svih dosadašnjih akcija evidentirana su 934 objekta tradicijske arhitekture i 940 predmeta svakodnevne upotrebe.

Tokom svih akcija sudjelovali su i lokalni muzeji koji su na taj način obogatili svoje zbirke.

Provedenim akcijama, sakupljen je opsežan dokumentacioni materijal: tekstualni, fotografski i arhitektonski. Nakon obrade i sređivanja prikupljenih podataka, izdvojeni su oni objekti ili veće cjeline, koji posjeduju značajke i kvalitete kulturnog dobra.

Pravna zaštita u smislu akta o preventivnoj zaštiti i o registraciji spomenika, provedena je kod cca 200 objekata. Rezultati rada na evidenciji tradicijske arhitekture su pozitivni bez obzira na nedovoljnu zastupljenost etnologa u Regionalnom zavodu, kada se ima na umu teritorij od 55 općina na kojem Zavod djeluje.

Pored već ustaljenih etno-akcija evidentirano je i oko 300 objekata tradicijske arhitekture na području općina: Samobor, Susedgrad, Zelina i Klanjec.

Smatramo da se akcijama »Istraživanja i fiksiranja stanja etnoloških spomenika u SR Hrvatskoj« može nastaviti uz izvjesne korekcije.

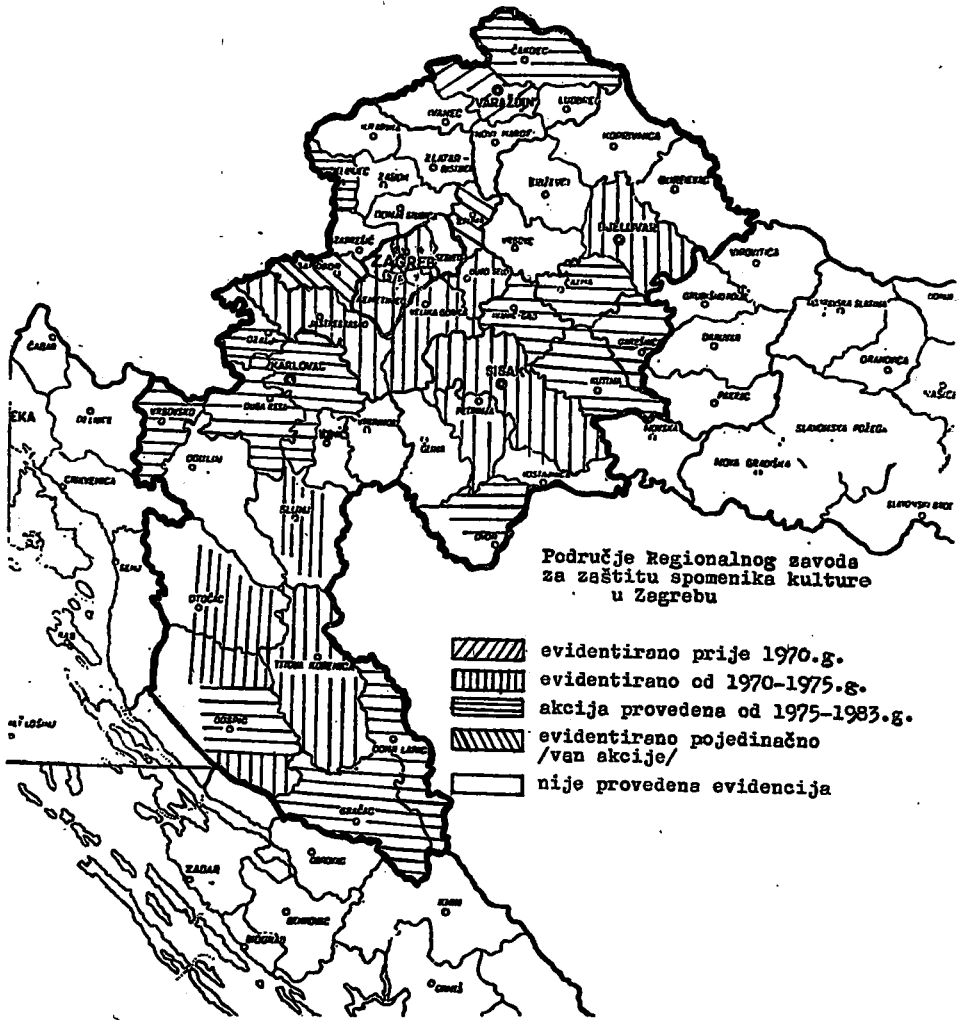
Osim što je potrebno izmijeniti terminologiju, koja postaje neadekvatna (kao napr. etno spomenik), potrebno je u prvom redu promijeniti instrument rada, tj. postojeće upitnike koji su u određenom trenutku postali također neadekvatni za razvoj stručnog rada etnologa-konzervatora. Predlažemo da se izradi jednoobrazni upitnik koji bi važio u cijeloj Jugoslaviji, a to podrazumjeva stručnu suradnju na međurepubličkom nivou. Budući zamišljeni upitnik morao bi odgovarati na više zahtjeva koji su u radu etnologa-konzervatora aktuelni, a to su:

- da bude dovoljno stručan, tj. konzervatorski,
- da istovremeno bude i utilitaran, tj. da može poslužiti kao podloga za urbanističke planove,
- da njegova osnova bude znanstveno koncipirana u skladu s osnovnim profilom etnologa.

Cjelokupni dosadašnji rad ima značajke primarne evidencije. Na aktivnoj fizičkoj zaštiti se radilo premalo i pojedinačno.

Primjećeno je da bi bilo vrlo dobro pa i potrebno vratiti se na pojedine lokalitete koji to po bogatstvu spomenika, očuvanom narodnom životu i folkloru traže i zaslužuju. Zasigurno je potrebno vratiti se na područje Pokuplja i Gorskog Kotara, Posavine, Banije, Turopolja i na druga područja koja su ranije obuhvaćena evidencijom.

Također bi bilo korisno svake godine obići sve spomenike, što za sada nismo u mogućnosti. Ipak, tokom 1981. godine reambulirani su spomenici tradicijske arhitekture zagrebačkih općina.

Vesna Turčin, Zagreb

**VIII MEGUNARODEN SIMPOZIUM ZA BALKANSKIOT FOLKLOR,
OHRID 7—8 JULI 1983.**

Osmi međunarodni kongres balkanskog folklor koji se svake dvije godine održava u organizaciji Instituta za folklor »Marko Cepenkov« iz Skopja, okupio je i ovaj puta veći broj stručnjaka iz zemlje i inozemstva (pored predstavnika iz balkanskih zemalja sudjelovali su i predstavnici iz Belgije, Francuske, Mađarske, Poljske, Rumunjske, Savezne Republike Njemačke i SSSR-a).

Rad Kongresa se odvijao u okviru slijedećih tema:

- I tema: povijesna balada o folkloru balkanskih naroda (istoriskata balada vo folklorot na balkanskite narodi)
- II tema: elementarne nepogode i bolesti u narodnom stvaralaštvu, običajima i plesovima balkanskih naroda (elementarnite nepogodi i bolestite vo narodnoto tvoreštvo, običaite i igrte na balkanskite narodi)
- III tema: suvremeno narodno likovno stvaralaštvo balkanskih naroda (sovremenata sostojba na narodnoto likovno tvoreštvo na balkanskite narodi)
- IV tema: orijentalni utjecaj u narodnoj muzici balkanskih naroda (orientalnite vlijanija vrz narodnata muzika na balkanskite narodi)

Ovo je grupiranje prema relativno određenim i konkretnim temama omogućilo sakupljanje eminentnih stručnjaka oko jedne teme, sažimanje diskusijâ oko jednog ili srodnih problema te otvorene diskusije unutar pojedinih sekcija.

Iako je sa stanovišta folkloristike općenito, svaka tema bila na svoj način interesantna, potrebno je ipak izdvojiti kao svježiu temu obradu elementarnih nepogoda u folklornom stvaralaštvu naših naroda. Prihvaćena kao interdisciplinarna, ona je uspješno obrađena sa više aspekata (usmeno književnog, etnološkog). Širok dijapazon osvjetljavanja omogućio je uočavanje vrlo interesantne građe nastale i sakupljene nakon potresa u Skopju 1963. godine.

U okviru Kongresa održan je Prvi sastanak stručnjaka o pitanjima zaštite folklor koji su pod okriljem Jugoslavenske komisije za suradnju s UNESCO-m organizirali Zavod za istraživanje folklor iz Zagreba i Institut za folklor »Marko Cepenkov« iz Skopja. Na sastanku je dana podrška inicijativi za izradu registra institucija koje sakupljaju i čuvaju građu o tradicijskoj kulturi i folkloru u SFR Jugoslaviji, koji bi bio baza za daljnji rad na čuvanju popisane građe.

Uz dobro pripremljene referate, razne kontakte koje su učesnici Kongresa imali prilike uspostavljati, Balkanski festival narodnih pjesama i plesova koji je istovremeno održavan u Ohridu, uspjehu Kongresa doprinjela je i izvanredna organizacija i gostoljubivost domaćina.

Kako je uobičajeno, radovi Kongresa bit će objavljeni u zborniku »Makedonski folklor«, br. 32, za 1983. godinu.

Olga Supek-Zupan, Zagreb

**PRVI ZAJEDNIČKI KONGRES JUGOSLAVENSKIH ETNOLOGA I
FOLKLORISTA, ROGAŠKA SLATINA 4—8. X 1983.**

Ovaj prošlogodišnji skup je po mnogočemu značajan za etnologiju i folkloristiku u Jugoslaviji. Na inicijativu Slovenskog etnološkog društva i nakon dugih iscrpljujućih priprema (čiji je velik dio na vlastitim leđima iznio predsjednik SED Marko Terseglav) prvi puta su se zajednički u tako velikom broju našli etnolozi i folkloristi. Štoviše, »udarna« tema kongresa je bila (ili je trebala biti) svojevrsna inventura svega što se na polju etnologije i folkloristike kod nas dešavalo od 1945. godine do danas. Da bi se to postiglo, odnosno da bi se kongresni susret mogao odvijati u obliku diskusija, a ne čitanja referata, svi su kongresni prilogi biti tiskani unaprijed, što je već samo po sebi uspjeh kakav ne pamtimo sa dosadašnjih kongresa (*Zbornik 1. kongresa jugoslovanskih etnologov in folkloristov I, Ljubljana 1983*).

Međutim, uza sve napore organizatora i, naravno, bez njihove krivnje, zamišljeni i toliko željeni cilj kongresa nije dosegnut. Folkloristi i etnolozi nisu se, naime, zaista upustili u dublje i sadržajnije diskusije oko zajedničkih predmeta, metoda i ciljeva istraživanja, te oko onih stručnih problema koji se jedino mogu rješavati zajedničkim radom. U toku prve plenarne sjednice, koja je bila posvećena težnjama u poslijeratnoj jugoslavenskoj etnologiji i folkloristici, čak su se čula mišljenja da »još nije vrijeme« da se etnolozi i folkloristi susreću na zajedničkim kongresima. Ovom mišljenju bi se mogli snažno suprotstaviti jer ne samo da etnolozi i folkloristi onako u istraživačkoj praksi često rade zajedno, nego se ponegdje etnologija i folkloristika teorijski čvrsto isprepliću. U Hrvatskoj su napr. upravo iz folkloristike potekla prva teorijska revidiranja nekih osnovnih pojmova kojima operiraju etnolozi (»narod«, »narodno«, »tradicija« itd.), kao i prva nastojanja da se naša domaća građa analizira iz drugačijih teorijskih perspektiva (funkcionalne, strukturalne, komunikacijske itd.).

U toj istoj diskusiji prvog dana kongresa čuli su se i neki iznenađujuće negativni stavovi prema »stranim teorijama« kojima se neki naši etnolozi bave i za koje, valjda, uopće ne bi trebalo znati. Bilo je, na sreću, i suprotnih mišljenja, odnosno shvaćanja da i te kako moramo pratiti što se u našoj disciplini radi u svijetu, te da kritički trebamo preispitivati na našoj građi (i prihvatiti ili ne prihvatiti) rezultate svjetske etnološke znanosti. Konačno, svaka je znanost uvijek samo jedna jedina i nikako je ne mogu određivati nacionalne granice. Značaja dostignuća, kako teorijska tako i praktična, moraju biti pristupačna svakome, bez obzira gdje živio. Istaknuto je također da je za plodnost znanstvenog rada vrlo bitan pluralizam etnoloških orijentacija, kao i komunikacija među njima (jer onaj tko ne želi čuti druge, ni sam neće biti slušan, a još manje shvaćen).

Drugi dan kongresa bio je posvećen tradicionalnoj »temi kraja«, ali je ona izvedena praktično: izletom po Kozjanskom, razgledavanjem spomen-područja Kumrovec, Trebče i grada Podsrede, te gledanjem filma i diskusi-

jom u kojoj su sudjelovali lokalni kulturni radnici. Diskusija se usredotočila na problem planiranja i ostvarenja etno-parka kao prikaza »žive, totalne povijesti«, a ne samo izložbe mrtvih predmeta bez ljudi. Pojedini su se govornici doticali i šireg pitanja o etnologiji kao primjenjenoj nauci i njejoj društvenoj ulozi. Referati o etnološkim karakteristikama Kozjanskog (Kuret, Sedej, Kremenšek) sadržani su u *Zborniku*.

Treći radni dan kongresa odvijao se unutar sekcija i okruglog stola na temu »Etnosa«. Specijalizirane sekcije podijelile su opet učesnike kongresa na etnološki i folkloristički dio. Dok su jedni uglavnom prisustvovali sekcijama o primjenjivosti etnologije i folkloristike u suvremenom jugoslavenskom društvu, te o etnološkom i folklorističkom proučavanju urbanih sredina, drugi su radili u etnomuzikološkoj i etnokoreološkoj sekciji, te u sekciji za usmenu književnost.

Unutar etnoloških sekcija nastavljena je diskusija od dan ranije o ulozi etnologije u suvremenom društvu. Potaknuta kako praktičnim problemima na koje je ukazao izlet i razgovor prethodnog dana, tako i tematski raznovrsnim tiskanim priložima za ovu sekciju, diskusija se doticala mnogih problema: npr. koncepcija etno-parkova i revitalizacija starih ruralnih ili urbanih sredina; uloga etnologije u razvijanju male privrede, u turizmu i u regionalnom planiranju uopće; problem adekvatnog etnološkog obrazovanja za ove oblike stručnog rada.

Sekcija za etnološko i folklorističko proučavanje grada (sa šest tiskanih priloga u *Zborniku*) pokazala je da je proširenje predmeta istraživanja na grad napokon kod nas steklo znanstveni legitimitet, a istraživanja u Sloveniji i Hrvatskoj već su donijela zanimljive rezultate. Diskusija je ukazala na otvorena pitanja pristupa i metoda etnološkom istraživanju u gradu, te ustanovila da gradska kultura nije nikada uniformna od grada do grada i od kraja do kraja, usprkos jedinstvenim sistemima difuzije kulturnih utjecaja (škola, TV itd.).

Okrugli stol o etnosu, narodu i naciji okupio je uvečer mnoštvo zainteresiranih, uključivši i Treći program Radio-Ljubljane. Međutim, nakon veoma sadržajnog uvodnog priloga o etnosu kao procesu (D. Rihtman-Auguštin), diskusija se, na razočaranje mnogih, razvodnila i skrenula u sporedne i znanstveno površne tokove.

Rad kongresa zaključen je godišnjim skupštinama Saveza etnoloških društava Jugoslavije i Saveza udruženja folklorista Jugoslavije. Treba još jednom istaći izvanrednu organizaciju kongresa i niza popratnih događanja (retrospektiva etnoloških filmova, izložba, folklorne priredbe). Slabost kongresa, kao što je rečeno na početku, bila je u nedovoljnoj usmjerenosti na vodeću plenarnu temu. Tome je pogotovo doprinjelo kompromisno uvođenje treće plenarne teme: »Tragom najstarije kulturne baštine« (održane prvog dana poslije podne) koja je omogućila da se na kongres dođe sa dvadesetisedam priloga koji međusobno nemaju ništa zajedničko. Nadajmo se da će budući zajednički kongresi etnologa i folklorista Jugoslavije preboljeti ovu dječju »vašarsku« bolest, odnosno da će koncentriranjem na mali broj bitnih zajedničkih tema postići čvršće povezivanje etnologije i folkloristike i time snažniji razvoj obje discipline.

Ksenija Marković, Zagreb

IZVJEŠTAJ O RADU SA SAVJETOVANJA KONZERVATORA JUGOSLAVIJE
(1983. g.)

Savjetovanje na temu zaštite spomenika tradicijske arhitekture održano je u Titovom Užicu i Sirogojnu od 27.—30. rujna 1983. g. Prisustvovali su konzervatori iz svih republika, stručnjaci različitih profila (etnolozi, arhitekti, povjesničari umjetnosti) koji se bave zaštitom i očuvanjem ovog »najmlađeg« spoznatog i priznatog dijela kulturne baštine — tradicijskom arhitekturom.

U svom uvodnom izlaganju, akademik Branislav Kojić jedan od nestora u području poznavanja tradicijske arhitekture, istakao je sve njene kvalitete, funkcionalnost, racionalnu konstrukciju, pročišćen oblikovni izraz i dr. Spomenici tradicijske arhitekture koji svakim danom sve više nestaju, svjedoče o tome kako su naši stari živjeli — rekao je B. Kojić. Ujedno je ukazao na mogućnost istraživanja geneze tradicijske arhitekture, njene konstrukcije a naročito načina života u njoj, cehovske organizacije graditelja, terminologiju prostora itd.

Izložba fotografija Božidara Petrovića »Kuće« bila je odraz kreativnosti autora pri realizaciji novih stambenih prostora prožetih elementima tradicijskog. Izložba fotografija moravske kuće i srpskih nadgrobničkih spomenika dala je uvida u dragocjene spomenike i tip gradnje razvijen u Srbiji. Uz to bila je postavljena izložba fotografija i arhitektonskih skica spomenika tradicijske arhitekture Zagreba; koja je svjedočila o različitosti tipova ove arhitekture na području Zagreba i utkanom osjećaju za umjetnost u tradicijskoj arhitekturi.

U prvu temu savjetovanja »Stanje spomenika, istraživački poduhvati, metodi i ishod istraživanja«, uvela nas je mr Nadežda Pešić-Maksimović pregledom stanja spomenika tradicijske arhitekture, SR Srbije. O stanju spomenika s područja Kraljeva govorila je Radmila Pavičević Popović. Ana Mlinar upoznala je skup o stanju spomenika s područja djelovanja Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba. Svi izvještaji bili su popraćeni bogatim ilustracijama. Vrlo impresivan bio je referat Bele Durancija o đurđinskim salašima te razmatranje Ranka Findrika o organizaciji starije seoske kuće. Breda Vlahović govorila je o kući iz Novog Pazara; Jovan Krunić o dinarskoj kući, Anton Rudinski o panonskoj kući sjeverne Bačke a Radoslav Prokić o moravskoj kući.

O metodama istraživanja tradicijske arhitekture govorila je Zofia Mavar i autor ovog članka. O potrebi proučavanja porijekla, strukture i funkcije tradicijske arhitekture u preliminarnoj fazi zaštite, govorio je Branko Čupurdija.

Općenito mišljenje o problemima zaštite dao je Božidar Krstanović zalažući se za zaštitu in situ. O istoj temi nastavili su Mirjana Popović, Nada Kurtović-Folić i Olivera Đurić.

O rezultatima zaštite tradicijske arhitekture in situ upoznali su nas: Ljubomir Reljić i to za spomen obilježje u Idvoru, Salih Rajković o prezentaciji spomenika u Hercegovini, a Spomenka Milošević o premještanju spomenika u selu Zaovine u Crnoj Gori. O zaštiti honaka kneginje Ljubice i kneza Miloša u Beogradu govorila je Svetislava Vučenović. O konzervatorskim radovima na spomenicima s područja Kraljeva govorila je Marija Domazet. Zoran Jakovljević upoznao nas je s procesom spašavanja jedne stare seoske kuće iz beogradske okoline. O Giginoj kući iz Vlasotinca govorio je Milorad Vojnović.

Rad na zaključcima o mogućnostima zaštite tradicijske arhitekture nastavljen je u Sirogojnu vrlo plodnim diskusijama u kojima su sudjelovali: Branislav Milenković, Ranko Findrik, Nikola Pantelić, Bosiljka Rosić Božanović, Dušan Drljača i drugi. O muzejima na otvorenom u Sloveniji informirao nas je Vladimir Knific. O istom tipu muzeja na Paliću govorila je Valerija Besediš dok je Nadežda Vuletić govorila o radu na projektu jugoslavenskog etnoparka pod Avalom. Dobroslav Pavlović nizom diapozitiva proveo nas je kroz nekoliko najpoznatijih evropskih etnoparkova od kojih svi od reda imaju najsnažnije istaknut turistički akcent bez obzira radi li se o etnoparku regionalnog, lokalnog ili centralnog tipa. Ipak je najvažnije povezivanje s privredom — naglasio je dr Dobroslav Pavlović.

Božidar Petrović i Zoran Petrović govorili su o mogućnostima suvremenog projektiranja na starim osnovama tradicijske arhitekture.

Zorica Šimunović-Petrić, Zagreb

ETNOLOŠKA ISTRAŽIVANJA 2, Etnografski muzej u Zagrebu; Katica Benc-Bošković, *Konavle, tekstilno rukotvorstvo i narodna nošnja*, Zagreb 1983., 182 str. + 44 tabli.

U drugom broju godišnjaka Etnografskog muzeja u Zagrebu objavljena je studija dr Katiche Benc-Bošković o tekstilnom rukotvorstvu i narodnoj nošnji Konavala, a studija je izašla i kao samostalna knjiga autorice. Taj rad je rezultat njezinog dugogodišnjeg terenskog istraživanja navedene regije, dobrog poznavanja arhivske građe i literature. Knjiga se odlikuje komparativnim pristupom u proučavanju i uspoređivanju pojedinih elemenata u tekstilnom rukotvorstvu i narodnoj nošnji na užem i širem području, kao i praćenjem pojava kroz vremensku dimenziju. Kroz pojedina poglavlja (O pokrajini Konavle, Tekstilne sirovine, tehnologija pre-

rade i izrade tkanine, Odjeća i odijevanje, Ukrašavanje odjeće, Nekoliko napomena o ostalim predmetima tekstilnog rukotvorstva, Osnovni tokovi promjena) te donošenjem obilja literature i izvora autorica nas upoznaje s kulturno-historijskim i društvenim odnosima u Konavlima, koji su bitno utjecali na tradicijsku obradu tekstila i vrste odjeće, kao i na neminovne promjene oblika i funkcije pojedinih elemenata. Knjiga je popraćena preciznim ilustrativnim materijalom — crtežima i fotografijama, koji tvore uz tekst zaokruženu sadržajnu cjelinu i neophodni su za razumijevanje studije o tekstilnom rukotvorstvu i narodnoj nošnji.

Zorica Šimunović-Petrić, Zagreb

ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBİČAJE JUŽNIH SLAVENA, knjiga 49, JAZU, Zagreb 1983., 505 str.

Novoizašla knjiga Zbornika ima jubilarni karakter, tj. izašla je uz 70-godišnjicu života predsjednika Odbora za narodni život i običaje akademika Andre Mohorovičića. Prilogi su napisali njegovi prijatelji, kolege i suradnici — mnogi od njih bivši studenti profesora Mohorovičića. Zbog toga u 49. knjizi Zbornika ima radova različitog tematskog sadržaja što i odgovara širokom

znanstvenom interesu i erudiciji jubilarca. Preopširno bi bilo osvrnuti se makar i u najkraćim crtama na pedeset radova u knjizi. Nabrojiti ćemo samo znanstvene oblasti unutar kojih su obrađene pojedine teme: arheologija, povijest, povijest umjetnosti, lingvistika, geografija, antropogeografija, etnologija, etnosociologija, urbanizam, arhitektura, pučka medicina i običajno pravo.

Maja Kožić, Zagreb

**DRAGOSLAV ANTONIJEVIĆ: OBREDI I OBIČAJI BALKANSKIH
STOČARA, SAZU, Beograd, 1982.**

U izdanju Balkanološkog instituta Srpske akademije nauka i umjetnosti izišla je 1982. godine knjiga D. Antonijevića: *Obredi i običaji balkanskih stočara*. U prvome dijelu knjige prikazao je autor život i običaje Sarakačana i Vlaha, njihovu rasprostranjenost, podrijetlo i prošlost, ime i jezik. Također je dao osnovne karakteristike stočarskog nomadizma Sarakačana i Vlaha.

Drugi dio knjige obrađuje područja magije, religije, mitologije i demonologije balkanskih stočara s vrlo iscrpnim popisom običaja vezanih uz njih. Cijela je studija pisana izvanredno zanimljivo i znanstveno ozbiljno a potkrijepljena je nizom podataka o temi koja već dugo privlači pažnju mnogih svjetskih znan-

stvenika, pa će svatko, tko je zainteresiran za tu problematiku, naći dragocjene podatke i bogat registar podataka o djelima domaćih i stranih stručnjaka koji su se bavili temom posljednjih balkanskih stočara.

Vrijednosti djela pridonosi i činjenica da je autor i sâm, u nekoliko navrata boravio među preostalim Sarakačanima i Vlasima te da djelo obiluje autentičnim terenskim zabilješkama što uvelike utječe na znanstvenu vrijednost i zanimljivost knjige.

Dragoslav je Antonijević temeljito proučio problem preostalih balkanskih stočara pa je njegova knjiga nezaobilazna u popisu literature o njima.

Maja Kožić, Zagreb

**BRANKO CUPURDIJA: AGRARNA MAGIJA U TRADICIONALNOJ KULTURI
SRBA, SAZU, Beograd, 1982.**

Etnografski institut Srpske akademije nauka i umjetnosti tiskao je 1982. godine knjigu B. Cupurdije: *Agrarna magija u tradicionalnoj kulturi Srba*. Ta je knjiga novi prilog nizu djela kojima je tema »proučavanje srpske religije«. Već sam sadržaj knjige ukazuje na bogatstvo sabrana materijala i, ujedno, svjedoči o opsežnosti pothvata. U uvodnome dijelu autor se bavi odredbom osnovnih pojmova magije i agrikulture, (obrađivanjem zemlje i magijom starih Slavena), te pro-

blemom odabrane teme i njoj primjerenim znanstvenim pristupom.

Bogata raščlamba drugoga dijela, *Analiza i klasifikacija*, pokazuje kakva se odgovorna i opsežna zadataka autor prihvatio. Prikupljene podatke podijelio je u dva veća poglavlja: *Prigodni običaji* i *Stalni godišnji običaji*. Unutar njih postoji niz podgrupa: Npr.: *Običaji uz poslove*, *Običaji vezani za određene vremenske prilike*, pa nadalje: *Ciklus proljetnih običaja*, *Ciklus ljet-*

nih običaja, te *Porodična slava i zavetina*. Knjiga B. Čupurdije temelji se na osobnim istraživanjima i obilnoj građi izloženoj u literaturi mnogih znanstvenika (popis

literature sadrži oko dvije stotine bibliografskih jedinica, što već samo za sebe ima određenu vrijednost) koja se odnosi na zadanu temu.

Maja Kožić, Zagreb

IRMA KRSTONIJEVIĆ: ČOBANSKE IGRE, Županja, 1982.

Dragocjen prilog izučavanju starinskih narodnih igara dala je Irma Krstonijević svojom knjigom *Čobanske igre*, čiji je tisak omogućilo Narodno sveučilište i Muzej u Županji. Svoja istraživanja starinskih narodnih igara svela je autorica na prilično usko područje, tj. na županjski kraj i ograničila se samo na opis onih igara koje obično nazivamo pastirskim ili čobanskim igrama. No, i te su igre brojne i raznovrsne i iziskuju opsežno istraživanje.

Poslije uvodnoga izlaganja o povijesti kraja, opisa života i nošnje

županjskih čobana, donosi podiobu igara na nekoliko kategorija, obično prema rekvizitima za igru. Obradila je ukupno 24 igre. To su: igre s lopticom, igre spretnosti, igre gađanja, borilačke vještine, igre okretnosti te igre orijentacije i spretnosti. Autorica navodi da se pri radu služila metodom intervjua i uspoređivanja. Na kraju uočava potrebu da se čobanske igre županjskog kraja obrade u odnosu na igre ostalih naših krajeva, pa time obećava nastavak rada na tome bogatom području narodne baštine.